

III. Egyházközségünk, községünk az új imperium alatt

1. Pontos statisztika községünk lakóiról vallás és nemzetség szerint

Kis falunknak 1930 december 31-én volt a lakossága összesen 620 lélek, ebből nemzetiség szerint magyar 619, román 1 lélek. Vallás szerint református 606, unitárius 2, római katolikus 11, görög keleti 1 – összesen 620.

2. Az új imperium első intézkedései községünkben

Községünkben az új impérium első intézkedései 1918 december 28-án történtek, mikor is egy hadnagy vezetése alatt 15 főből álló csapat Tordaszentlászló felől jöve a községben beszállásolt és 2 napig tartózkodott itt. A községi tisztviselőket megerősítették és kijelentették, „hogy ettől kezdve román főhatóság alá tartozunk”. Közigazgatásilag csak 1919 január 9-én tétettek meg az első intézkedések, mikor is a román részről kinevezett új főszolgabíró eskütételre hívta be a községi tisztviselőket, aminek azonban ezek sem az első, sem a későbbi szóbeli felszólításokra nem tettek eleget. A község régi közigazgatási neve Magyarléta, románra fordítva lett Lita – Ungurească, de Lita Maghiară is használatos. A mai hivatalos neve községünknek Litenii de Sus = Felső létaiak.

3. A községben levő magyar intézmények

A községben levő egyetlen magyar intézmény az állami iskola. Nem régi, mert csak 1905-ben épült s lett szervezve mikor a teljesen leromlott felekezeti iskola helyett a hívek újat építeni nem tudtak és a telket átadták az államnak és állami hozzájárulással felépült az állami iskola.

A telek egy negyed holdnyi mindössze, és a főutcától kezdve meredeken lejt le a községen átfolyó kis csermelyre. Az épület az út mellé van építve és a telek utcai részét egészen átéri. Van egy 10x6x4 m nagyságú tanterem a bejárattól balra előszobával, a bejárattól jobbra pedig az udvar felüli oldalon végig tornáccal, a tanítói lakás: két szoba-konyha, kamra s pincével. Az 1914 évben a tankötelesek annyira felszaporodtak, hogy szervezve lett a II-ik tanerői állás és a II-ik tanterem részére helyiséget bérelt az állam 10 évre. Azonban 1914-ben a háborúba történt bevonulások miatt a kinevezett tanítónő más helyre lett rendelve és csak 1918 májusában nyílt meg a II-ik tanterem is.

Az iskola hivatalos átvétele, az impérium által 1919 július havában történt meg, amikor is Cadar járási pretor az iskola leltárát és naplóit láttamozta.

4. Pénzbevéltés

Az 1920-ik esztendőben elérkezett a pénzbevéltés ideje, amikor a koronát lejjel cserélték ki. Népünk könnyen és egyszerűen ment keresztül a pénzbevéltáson. Maga a községi bíró intézte az egészet. Két nap alatt idehaza összeszedte mindenkitől a beváltásra szánt összeget s amikor ezzel készen volt, bement egy esküdttel Tordára, ahol az adóhivatal a magyar pénz ellenében kifizette a pénznek megfelelő 60%-ot s a többről „Bon”-t kaptak az illetők. Idehaza aztán ő maga a bíró szétosztottak kinek-kinek amennyi járt a pénze után.

A háború alatt már sokszor volt szó a pénz elértéktelenedéséről, vagyis a devalvációról és az emberek most is ilyenre gondoltak. Legtöbben, sőt mindenki arra törekedett, hogy minél kevesebb pénzt adjon el. Ki adóságait fizette meg, ki különféle befektetéseket csinált. Olyan is akadt, aki ahelyett, hogy hitelbe vásárolt pár ökrét, a beváltást megelőzően magasra felszökött áron eladta volna, hogy adóságait kifizesse, hogy a megmaradt pénzt ne kelljen beadni, inkább megtartotta ökrét és ezáltal teljesen tönkre is lett téve és csak a véletlen mentette meg siralmas helyzetéből azáltal, hogy 1923-ban megszabadult a nagy áremelkedés folytán adóságától és sikerült földjeit tehermentesíteni. És a többi, aki befektetést csinált, különösen állatba, nagyon ráfizetett, mert a kiteleltetett állatok tavasszal ¼ áron keltek el a vételárnak és hozzá még a teletetés.

Közvetlen a pénzbeváltás után az árak körülbelül 50%-ot estek, a kereskedelmi cikkek pedig a hatósági árszámítás szerint akkorát, hogy az arány 1:350, míg azonban a kereskedők nem késtek napról-napra feljebb emelni az árakat, addig a nyers termények ára folytonosan csökkent 1921 júniusáig, mikor is megtörtént, hogy a búza ára sokkal drágább volt aratás után, mint volt aratás előtt. És ettől kezdve napról-napra emelkedett az ára mindennek egész 1929-ig.

Az 1921 év telén elterjedt nagyon az arany és ezüst pénzek vásárlása, amiket itt a zsidók vásároltak össze, de a kisfalu népe ezzel nem üzérkedett.

5. Földbirtokreform

A községünkben a földbirtokreformot csak hírből, illetve elméletből ismerik, mivel nagy birtok sem a községben sem a szomszédos községekben nem volt fölösleges mennyiségben, hát így földet sem nem vettek el, sem nem adtak senkinek. Mivel a község teljesen magyar, a birtokmegosztásra nem is kell kiterjeszkedni. Az 1922–'23 évben használt ugyan 10 gazda összesen 10 hold földet gróf Teleki Árpád alsójárai birtokából évi 30 lej bér ellenében, de véglegesen földet senki sem kapott. Ugyancsak fel lett ajánlva gróf Andrassy havasából 100 hold erdei legelő, úgy 1922 mint 1923-ban, de ezt a lakosok nem fogadták el. A polgári község 1924-ben kapott gróf Andrassy birtokából a Járavizén 400-500 hold fenyőerdőt és legelőt az állami rezervákból, ami tulajdonjogba át is ment, a község használja is, már 4-ik éve vágatási engedély alapján, a befolyó jövedelem a község pénztárába folyt be s onnan a szükséges dolgok eszközzésére fordítatik Ez a fenyőerdő adta az egyháznak is a templomrenováláshoz szükséges összeget 1930-ban, amikor is a község lakói az egyház javára lemondtak osztalékaikról. Magát az egyházat a földfelosztás nem érintette. Földárak 10.000–20.000 lejig váltakoznak, de eladó nem igen van, mert a nép a földjét nagyon szereti s inkább minden egyébtől szívesebben megválnak, de a földjétől csak a legutolsó esetben.

6. Egyházközségünk teljes vagyoni képe

Amint már a fentebbi fejezetben jelezve is lett, hogy egyházunkat semmiféle tekintetben nem érintette az agrárreform, ennek megfelelően az 1930 december 31-iki állapotát tüntetem fel egyházunk vagyoni helyzetéről éspedig a már jóváhagyott „Vagyonleltár” alapján.

1. Egyházi használatban 13 h. 130 öl föld 83.000 lej
pap-kántori használatban 9 h. 155 öl föld 229.000 lej
összesen: 23 h. 89 öl föld 312.000 lej becsértéssel.
  2. Befizetett alapítványban 3.000 lej
  3. Tőkében van 12.000 lej
összesen: 15.000 lej
  4. Épületekben, felszerelésekben 654.330 lej
összérték 1930 év végén 981.330 lej
- Az 1930-ik évben mindennemű bevétel volt: 438.037 lej 63 bani
Kiadás volt 432.306 lej -
Pénztármaradék 5.731 lej 63 bani

7. Iskoláink az új imperium alatt

Az iskola ismertetéséhez még annyit, hogy az épület fa, ma cserép fedéllel, amit a község 1927 évben fedetett újra, 33.000 lej költséggel. Az építéskor cigányokkal vályogoltatták, azonban a cigányok ezt a munkát rosszul végezték, mivel a vályogot nem készítették meg jól, ami miatt most az egész épületről hullásnak indult a reárakott sár-föld. Félő, hogy az egész épület pusztulásnak lesz kitéve, mivel az állam nem javíttatja, a község pedig nem törődik vele. Felszerelése is nagyon hiányos, néhány térkép, 1 földgömb (még magyar világból), hiányos mértékgyűjtemény, beszéd-értelem gyakorlati szemléltető képek, néhány természetrajzi szemléltető kép, néhány tanítói, könyvtári könyv és a régi ifjúsági könyvtár 3 típusa. Pad az van 2 rend is, mivel 1921-ben a II-ik tanteremnek bérelt épületet az állam felmentette s azóta egy tanteremben történik a tanítás váltakozó rendszer mellett, ameddig történik, mert a háborús évek kevés születési viszonyai miatt a tankötelesek száma kevés és félő, hogy a II-ik tanterői állást beszünteti az állam. De nemcsak emiatt fenyeget ez a veszedelem, hanem azért is, mert a szülők még a rendes tanköteleseket is elvonják az iskolától. Talán nincs több falú, ahol úgy igyekezzenek kivenni a szülők gyermekeiket az iskolából, mint a mienk. Így a beiskolázás foka elég gyenge és a mulasztókkal szemben egyáltalán nem alkalmaznak büntetést, így nem csoda, ha csak akkor megy a gyermek az iskolába, amikor akar. És megtörténik az az eset is, hogy a megszabott büntetéspénzt sem hajtja fel a községi előjáróság. Hogyne mikor olyan emberek a hangadók minálunk, akik az 1923-ban megalakult Dalkör és Ifjúsági Egyesületnek legnagyobb ellenségei és igyekeznek ezt a szép és nemes kezdeményezést elfojtani, nehogy a „ma” különbözzék a „tegnap”-tól.

Az iskola évi költségvetése 16.000 lej. A beiskolázás fokáról már fennebb volt szó. Legszembetűnőbb iskolaügyi intézkedés volt a hatóság részéről 1923-ban, a román nyelv tanításának az elrendelése, ami által előállott az a sajnálatos körülmény, hogy gyermekeinknek két nyelven kell tanulniuk, s így sem magyarul sem román olvasni tisztán nem tudnak.

1918 óta új iskola nem létesült községünkben, mivel a tanítók 1919 májusában fizetés beszüntetéssel járó felszólítást kaptak eskütelre és így kénytelenek voltak fájó szívvel bár, de esküt tenni, hogy megélhetésük egyelőre biztosítva legyen. Felekezeti iskola nem lévén s nem is szerveztetett így csak, mint állami tanítók tették le az esküt.